

■ GLOSSA

Rumantsch cul pal

DA LEO TUOR

Ussa savein nus finalmein quei che nus levan saver: Il rumantsch grischun vegn introducius en scola. La maioritad dalla populaziun ell'Engiadina vul zuar buca quei e la maioritad dalla populaziun en Surselva vul zuar buca quei, aber nos deputai vulan uss era ei. Els representan para ei la Ligia rumantscha, la regenza ed ils babs dil rumantsch grischun cun lur parentellas. Silla populaziun che ha dau la vusch als deputai, che tschontscha il lungatg e viva ella regiun romontscha ei mai vegniu tedlau, vegn era mai a vegnir tedlau inagada che las votaziuns ein vargadas. Cheu havein nus ner sin alv.

Naven da 2005 vegn perinaga Nentschiet a stampar cudischs da scola en rumantsch grischun. (Ins fuss buca surtaus sch'el daventa insumma in di il sulet lungatg da canzlia dil cantun, demai che tut il parlament, talians e tudestgs ein aschi fiug e flomma per

el. Cheu fuss aunc grond potenzial da spargnar.)

Nus avain vuli tschentiar in term, di Lardi alla gasetta en bien rumantsch (La Quotidiana dils 3-10-2003). Sia mumma seigi era stada ditg encunter il rumantsch grischun, da sia tatta gnanc da tschintschar. Aber dapi ch'el seigi ella regenza e tschontschi höchstpersönlich quei lungatg seigi sia parentella unisono per quei lungatg e miri si encunter el sco sch'el fussi Napoleon. Aunc zatgei tradescha la gasetta

dils 3-10-03: La finamira da Lardi seigi, mo legi bein: «La finamira lontana seigi da substituir ils idioms cul rg. Petiziuns vi ni neu. La damonda ei buca pli rg gie ni na, anzi co ed en tgei tempo.» Il pass final ei lu il pass al lungatg plidau. Per quei vegn ei gia empruau dad introducir rg al Radio ed alla Televisiun Rumantscha, per che la glied haghi ella ureglia co ella haghi da tschintschar egl avegnir (Zukunftsmusik). Sche la populaziun romontscha havess aber aunc ditg da far il tgau mogn e buca acceptar ils recepts per salvar il rumantsch, sche duei il cussegl pign prender ensemen cul cussegl grond mesiras pli rigurusas ni, sche quei gida era nuot, far cuortas: Metter giu il pievel romontsch ed eleger in auter.

Ch'el rumantsch grischun haghi Cfatg naufragi emporti nuot. Ei mondi buca pil lungatg, mobein per la politica da lungatg ed en emprema lingia per haver rashun. Quei che seigi vegniu in-

stradau, vegni pitgau atras. Ins haghi diras testas e la finala il capricorn egl uoppen. E sco il tschanc dil Feleci vegnien ins a trer atras quei ch'ins haghi inagada el tgau ni crappar, denton luc vegni ei buca schau. Quei seigi tipic grischun e tipic masculin. Gie mai dar tier ch'ins seigi sin vias puleinas. Zuar seigi il rumantsch grischun per bien tudestg «a griff id tschissi», aber sche quei dils hislis seigi iu dall'aua giu tiell'Expo, sche cheu veglien ins lu tuttina mirar. Fuss la pli biala.

In lungatg unificau sco schen-Ighetg als Romontschs. En verdad ina idea napoleonica. Mo donn ch'ella vegn 200 onns meina tard. Aber cun quei ch'il napoleonissem ha gronda cultura ella politica da scola ed ella politica da lungatg dil Grischun, ha quella idea da flurir per tut prezi. Era sche l'acceptanza ei nulla. Fagei inagada il test mes signurs: Dei inagada ora La Quotidiana naven da 2004 mo en rumantsch grischun e mirei cons abbonents che

vus haveis aunc sin ch'ils emprems cudischs da scola vegnan ora 2005. Ughegeis bu, ha?, vus hopsassas?

Il resultat dalla tglada cul lungatg dils babs ei sempels: Disuorden e caos, sco nus essan endisai dil departament e segir buca unitad ella Rumantschia, mobein in grond sfoss. Schon pervia dil sfoss havess la Ligia rumantscha da star vid il lungatg placativ e s'empitschar dil romontsch da ver, enstagl da duvra tut l'energia ella defensiun da sias ideas. Aber per umens endretg dat ei negin anavos.

Facit: Tgi che sa rumantsch tratga ch'el sappi dapli sco il tschanc dil Feleci, aber salvar il romontsch salvan buca ils spruhs, mobein quels che vivan, lavuran e stattan el territori romontsch.

Far cheu remedura ei sempel: Buca votar per quels che representan a Bern ed a Cuera il rumantsch grischun. Logo.

2836 persunas candideschans pil cussegl naziunal

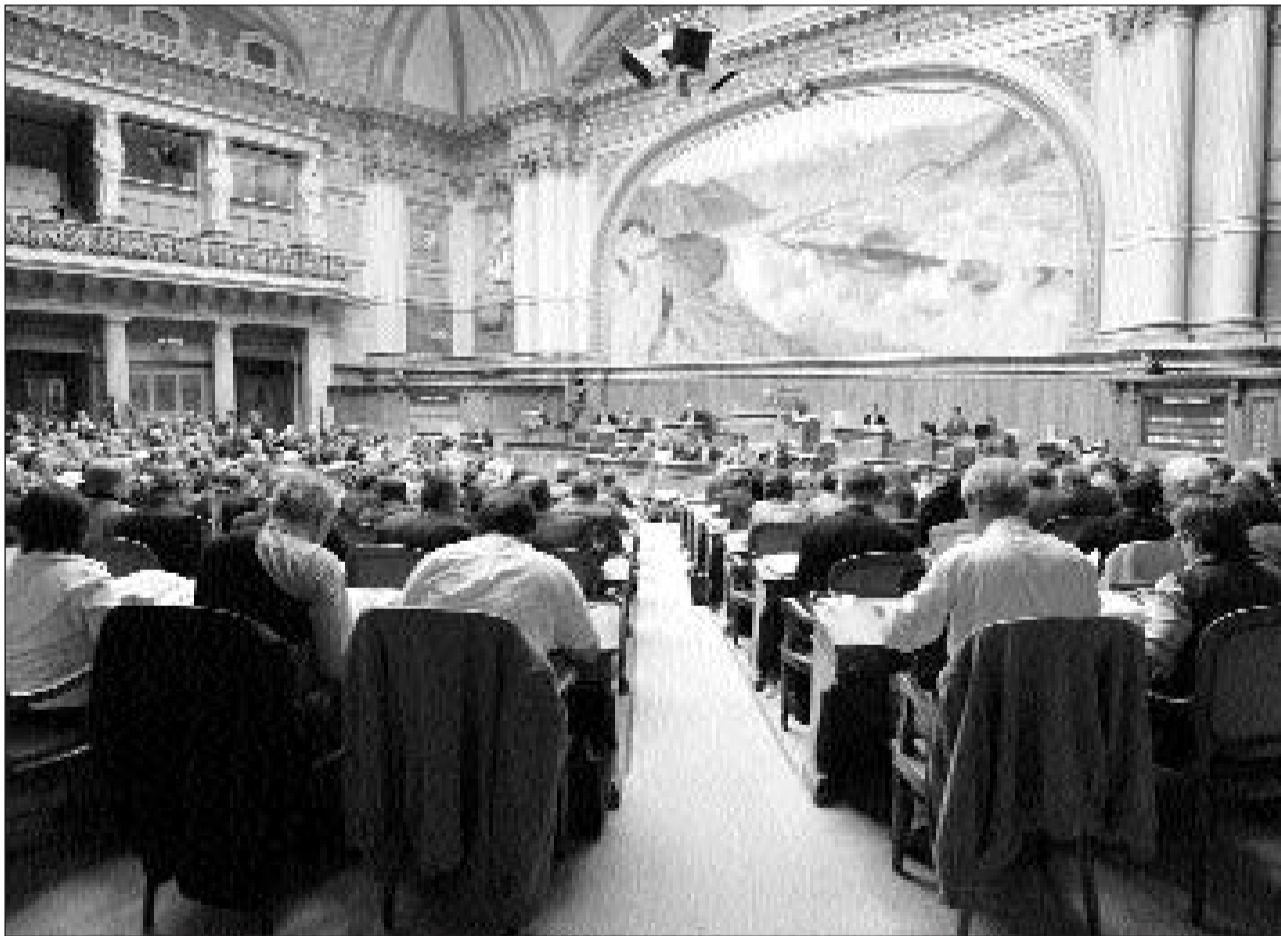
Dumengia proxima han liug las elecziuns dil cussegl naziunal

DA MARTIN CABALZAR

■ Dumengia proxima candideschans 2836 persunas sin 262 gliestas per ils 200 mandats el cussegl naziunal. Quei ein nov candidats e sis gliestas pli pauc che avon quater onns. La Quotidiana dat ina survesta dalla situaziun da partenza en Svizra. Per l'emprema gada dapi ils onns siatonta tschessa il diember da candidatas e candidats. Il diember era carschiu da 1812 (1879) sin 2834 (1995). Igl onn 1999 era il diember carschiu ina ulteriura gada levat sin 2845 persunas. Risguardan ins ils 20 cantuns ch'elegian tenor proporz ein 1844 umens e 992 dunnas. S'entelli che ils biars aspirants derivan dils cantuns gronds, aschia 964 da Turitg, 462 da Berna, 207 d'Argovia e 204 dil Vad. Sereducius ei il diember cunzun els cantuns Vad, Turgovia ed Argovia, ferton che Turitg, Bern, Valleis e Basilea-tiara registreschan in augment. Il diember da gliestas ei sereducius per sis. La pli gronda reduziun en quei grau ha ei dau en Turgovia, Grischun, Tessin, Vad e Genevra, carschiu ei il diember a Turitg, Lucerna e Zug.

Liberals cun ils pli bia candidats

Tenor calculaziuns dalla sda ein las partidas guvernamentalas presentas al las elecziuns cun denter 30 e 40 gliestas e cun mintgamai 350 entochen 400 candidats. Dapli candidats ell'arena politica tarmettan quella gada ils liberaldemocrats cun 420, la Partida populara svizra cun 383 ed ils verds cun 291. Era las partidas evangelicas ein uonn pli presentas che antruras, da niev candideschans ellas era en regiuns catolicas da provengientscha catolica sco Friburg ed ella Svizra romanda. Pressapauc il medem diember da candidatas e candidats sco avon quater onns persentan uonn ils cristiandemocrats ed ils socialdemocrats. Sesminius ei era il diember da gruppaziuns pli pintgas e da candidats singuls. Uonn han 32 talas grup-

Sco votanta e votant sa scadin decider tgi che duei occupar ils proxims 4 onns la sala dil cussegl naziunal.

KEYSTONE

paziuns inoltrau ina tala gliesta, denter quellas la partida dalla libertad, ils seniors independents, la partida catolica e gliestas alternativas. Avon quater onns vevan aunc 48 talas gruppaziuns inoltrau gliestas.

Cumpart dallas dunnas ei constanta

Tenor informaziuns dalla canzlia federala ei la cumpart da dunnas che candideschans cun fleivel 35 pertschien era quella gada pressapauc sil medem nivel sco avon quater onns. Il pli grond carschament da candidaturas da dunnas registreschan ins a Turitg, Argovia, Berna e Vad. Tier las candidaturas da dun-

nas ein cunzun las partidas dil spectrum senier e verd meglier representadas che las partidas burgheisas. Aschia figurescha la Partida cristiansociala – che dispona denton mo d'ina suletta gliesta – cun ina procentuala feminina da 57 pertschien, suandada dils verds cun 50 pertschien, dalla Partida socialdemocratica e da Solidarité cun mintgamai 48 pertschien.

Singularitads

Sillas gliestas dil cussegl naziunal 2003 candideschans era 17 Svizzers domiciliai egl exterior. 44 persunas candideschans en in auter cantun che quei che lur domicil politic sesanfla. Buca meins che

36 candidats han 18 onns, il pli vegl 92 onns.

Colligiazions da gliestas

Tut en tut han las partidas inoltrau uonn 262 gliestas cun candidatas e candidats, igl onn 1999 era ei aunc stau 268 gliestas. 67 gliestas vegnan colligadas uonn ina cun l'autra, 39 han formau sutgliestas. Il spectrum senier-verd haveva giu colligiau 1999 consequentamein lur gliestas, recaltgond aschia differents mandats supplementars. Era uonn ei il spectrum senier pli units che il spectrum burgheis, denton els cantuns da Turitg e Genevra dat ei negina colligiazion da gliestas tgie-

tschen-verd. El Grischun s'abstegnan ils verds da seprentar all'elecziun, aschia che ils socialdemocrats battan persuls. A Turitg ein ils verds seligiati culla pcd e cvp.

L'ala burgheisa ei spartgida

Las treis grondas partidas pld, pps, e pcd vegnan ad unir lur forza cun ina colligiazion da gliesta mo a Basilea-tiara, Schaffusa e Vad. Aunc avon quater onns vevan las partidas burgheisas da Argovia, Grischun, Turgovia e Vad colligiau lur gliestas. Liberals e populars marschan comunabla in a Turitg, Berna, Argovia e Turgovia e quei senza ils cristiandemocrats. A Turitg eran pps e pld aunc marschadas separadamein 1999 e 1995. A Friburg, Neuschâtel, Genevra e Basilea-marcau la la pld colligiau uonn sias gliestas culla pcd e/n cun ils liberals. En quels cantuns batta la pps persula. La pps enquera sia fortuna a S. Gagl ensemen cugl EDU, el Tessin cun la Lega ed a Lucerna cun seniors activs. La pcd seligia in Argovia e Turgovia cun la partida evangelica, a Berna culla gliesta romanda ed a Turitg ha la pcd formau cun verds, culla partida evangelica e cun treis ulteriuras gruppaziuns pli pintgas ina coaliziun dil center. Persulas e senza alianzas battan las partidas burgheisas a Zug, Solothurn, Sviz e Valleis. El Grischun ed el Giura datti neginas colligiazions sur las partidas ora, encuntercomi vegnan las gliestas dalla partida-mumma colligadas cullas gliestas dils giuvs.

Demissiuns

Uonn renunzian 32 commembers dil cussegl naziunal ad ina reelecziun ils 19 d'october. Quei ei essenzialmein pli pauc che 1999 (40), 1995/1991 (47). Il pli grond exodus ha la Partida liberaldemocratica da registrar cun 12, la pcd cun otg, la ps cun siat e la pps cun dus. Denter ils demissiononts sesanfla era il cusseglier naziunal grischun Walter Decurtins (pcd).